

УДК 37.016: 811.161.2
DOI 10.31654/2663-4902-2018-PP-4-58-66

Голуб Н. М.

кандидат педагогічних наук, доцент кафедри методики викладання української мови і літератури Ніжинського державного університету імені Миколи Гоголя

ШЛЯХИ ФОРМУВАННЯ НАЦІОНАЛЬНИХ ЦІННОСТЕЙ В УЧНІВ 5–7 КЛАСІВ НА УРОКАХ УКРАЇНСЬКОЇ МОВИ

На сучасному етапі реформування середньої освіти постає питання про виховання справжніх патріотів України, що мають активну життєву позицію та діють згідно з морально-етичними принципами. Із цією метою необхідно забезпечити розвиток ключових компетентностей в учнів сучасної школи, що сприяють їхній самореалізації та успіху протягом життя.

Важливе місце серед ключових компетентностей займає загальнокультурна грамотність, яка передбачає формування в учнів мистецьких смаків, здатності розуміти твори мистецтва, самостійно висловлювати ідеї, досвід та почуття за допомогою мистецтва, оцінювати досягнення національної та світової культури. Щоб виробляти цю компетентність, освітній процес повинен бути зорієнтований на загальнолюдські морально-етичні цінності, виховання поваги до рідної мови й культури, патріотизму, тому проблема формування національних цінностей є актуальною.

У статті розглянуто проблему формування національних цінностей в учнів 5–7 класів на уроках української мови. Чітко окреслено поняття "цінності", "національні цінності" в працях педагогів та психологів. Акцентовано на основних шляхах формування національних цінностей в учнів середньої школи. Серед них – інноваційні методи навчання, збагачення ціннісно-світоглядної сфери психіки, розвиток емоційної культури учнів, моральних та естетичних почуттів засобами музики.

Запропоновано методику формування національних цінностей в учнів 5–7 класів на уроках української мови шляхом використання засобів музики, збагачення словникового запасу школярів ціннісними поняттями, образними мовними засобами, фразеологізмами, крилатими висловами.

Ключові слова: ключові компетентності, загальнокультурна грамотність, цінності, національні цінності, засоби музики, інноваційні методи навчання.

Постановка проблеми. На сучасному етапі реформування середньої освіти постає питання про всебічний розвиток та виховання громадян України, справжніх патріотів, що мають активну життєву позицію та діють згідно з морально-етичними принципами. Із цією метою необхідно забезпечити формування ключових компетентностей в учнів сучасної школи, що сприяють їхній самореалізації та успіху протягом життя [6, с. 10].

Важливе місце серед ключових компетентностей займає загальнокультурна грамотність, яка передбачає формування в учнів мистецьких смаків, здатності розуміти твори мистецтва, самостійно висловлювати ідеї, досвід та почуття за допомогою мистецтва, оцінювати досягнення національної та світової культури тощо. Як зазначають автори Концепції Нової української школи, ця компетентність передбачає "глибоке розуміння власної національної ідентичності як підґрунтя відкритого ставлення й поваги до розмаїття культурного вираження інших" [6, с. 12]. Щоб плекати національну ідентичність, освітній процес повинен бути зорієнтований на загальнолюдські морально-етичні цінності, виховання поваги до рідної мови й культури, патріотизму, тому проблема формування національних цінностей є актуальною.

Аналіз останніх досліджень і публікацій. Проблему формування морально-етичних цінностей розглядали педагоги, психологи, лінгводидакти. Так, у працях

Г. Сковороди, С. Русової, Г. Ващенко, В. Сухомлинського висвітлювалися ідеї формування загальнолюдських вартостей; І. Бех, Н. Бібік, С. Гончаренко, О. Савченко, М. Стельмахович та ін. розглядали проблеми формування національних та громадянських цінностей; О. Біляєв, М. Вашуленко, Л. Мацько, С. Єрмоленко, Т. Симоненко, Т. Донченко, М. Пентиліук, В. Дороз та ін. досліджували шляхи формування національно-мовної особистості. Науковці акцентують на тому, що саме за допомогою засобів мови можна виховувати в учнів любов і повагу до рідної мови, вітчизняної історії та культури.

Як зазначає Т. Симоненко, "проблема національно-мовної особистості в Україні має й певною мірою політичний характер, оскільки саме новому поколінню – сучасним школярам – належить майбутнє країни, а зберігати надбання предків, створювати нову національну культуру, національну політику неможливо без досконалого знання рідної української мови, без любові та пошани до неї" [9, с. 3]. Тому питання щодо пошуку інноваційних шляхів формування національних цінностей в учнів середньої школи потребує подальшої розробки й удосконалення.

Мета статті – з'ясувати основні інноваційні підходи до формування національних цінностей в учнів 5–7 класів на уроках української мови.

Виклад основного матеріалу дослідження. Як зазначає І. Бех, цінність – це *все, що може цінувати особистість, що є для неї значущим і важливим*. Із соціальної позиції – це "продукт конкретних історичних умов соціального життя, де на кожному етапі розвитку створюється специфічна структура цінностей, які сприяють перетворенню соціальних норм та ідеалів у особисті принципи життєдіяльності завдяки втіленню в мотиви поведінки особистості" [1, с. 8].

Морально-етичними вартостями О. Вишневський називає *"фундаментальні світоглядні поняття, ідеї та норми, якими живе людське суспільство і якими регулюються прагнення та стосунки всіх людей на землі, життя окремих народів, громади, сім'ї, окремої людини"* [4, с. 124].

На сучасному етапі розвитку України як європейської держави з багатовіковою історією, культурою, духовними надбаннями важливою проблемою є утвердження, становлення національної свідомості, формування національної ідеї, яка базується на загальнолюдських цінностях.

Так, до основних національних цінностей О. Вишневський відносить такі: *українську ідею, державну незалежність України, самопожертву в боротьбі за свободу нації, патріотизм, готовність до захисту Батьківщини, почуття національної гідності, історичну пам'ять, громадську національно-патріотичну активність, шанобливе ставлення до національної символіки, повагу до української культури, мови, національних традицій* тощо [4]. Учений доходить висновку, що формування національних цінностей є проблемою, важливою для суспільного розвитку, гармонізації інтересів людини.

Серед основних завдань Концепції національно-патріотичного виховання дітей і молоді важливе місце відводиться вихованню поваги до культурного та історичного минулого України, її законів, державної символіки; формуванню кращих рис української ментальності та розвитку мовленнєвої культури [8]. Реалізація цих завдань у загальноосвітній школі передбачає розробку заходів, спрямованих на виховання в учнів поваги до державних символів України, державної мови, національної самосвідомості; осмислення моральних та культурних цінностей; популяризацію історії, збереження історико-культурної спадщини українського народу тощо [8, с. 35]. На думку авторів Концепції, володіння українською мовою та послуговування нею повинні стати пріоритетними в навчально-виховній роботі з дітьми, а мовне середовище впливати на формування учня-громадянина, патріота України [8, с. 35].

Метою базової загальної середньої освіти є розвиток і соціалізація особистості школярів, формування їхньої національної самосвідомості, загальної культури, світоглядних орієнтирів, творчих здібностей, дослідницьких і життєзабезпечувальних навичок, здатності до саморозвитку й самонавчання тощо. Саме тому чинні програми з української мови для 5–9 класів спрямовують на формування компетентного мовця, національно свідомої, духовно багатого мовної особистості [10, с. 1]. Серед важливих завдань навчання української мови в основній школі, які сприяють реалі-

зації поставленої предметної мети, є "формування духовного світу учнів, цілісних світоглядних уявлень, загальнолюдських ціннісних орієнтирів, тобто прилучення через мову до культурних надбань українського народу й людства" [10, с. 1].

Це завдання повинно знайти своє втілення в реалізації соціокультурної змістової лінії, яка спрямовує на створення висловлювань, щоб сприяти "утвердженню ієрархії цінностей, формуванню світогляду учнів, становленню їх як громадян України", слугувати орієнтиром в оволодінні ключовими компетентностями [10, с. 6]. Також вона націлює вчителів-мовників на добір текстів, що знайомлять учнів з основним культурним надбанням рідного народу й людства, історичним минулим України, її державною символікою, національними звичаями та традиціями; розвивають духовну й естетичну сферу особистості, виховують патріотизм і моральні переконання тощо [10].

У зв'язку з цим Концепція національно-патріотичного виховання дітей і молоді акцентує на системному вивченні слів-символів на уроках української мови, у яких акумулюється культурний досвід минулих поколінь; збагаченні учнівського словника фразеологічними одиницями та розвиткові образного мислення; розумінні ментальності свого народу; доборі актуального дидактичного матеріалу для опанування мовних явищ із метою сприйняття української мови як європейської, розвиненої, багатой, здатної широко демонструвати спроможність в усіх сферах життя тощо [8, с. 39–40].

Методисти здійснюють пошук шляхів формування національних цінностей учнів на уроках української мови. Серед них – використання інноваційних методів навчання, зокрема таких: емоційно збагачених виховних ситуацій, соціальних ситуацій морально-етичного характеру, евристичної бесіди світоглядного спрямування тощо [7].

Щоб виховувати повагу до історичного минулого нашої держави, на уроках української мови варто використовувати соціокультурні тексти про козаків, козацьких ватажків, героїчну боротьбу українського народу проти загарбників тощо. Заслуговує на увагу досвід методистів-істориків М. Шимановського, О. Фідри, О. Оксенюк, які пропонують інноваційні підходи до формування національних цінностей засобами історичних текстів. Серед них – ретроальтернативні завдання (пошук альтернативи розвитку минулих подій), семантичний інформаційно-цільовий аналіз художнього тексту, де описані історичні події (М. Шимановський); робота над епіграфом, який слугує проблемною ситуацією, що розв'язується в процесі уроку, висловлювання аргументів на користь афоризмів, самостійний добір афоризмів із певної теми тощо (О. Фідра); самооцінка учнями історичних подій, ціннісне ставлення до поведінки історичних осіб в аналогічних ситуаціях, зіставлення цінностей епохи й власної життєвої практики тощо (О. Оксенюк) [7; 11; 12]. На нашу думку, пропонувані шляхи формування національних цінностей сприяють збагаченню словникового запасу, розвивають критичне мислення, творчі здібності, виховують повагу до історичного минулого українського народу, його культури.

Українській виховній традиції, як і сучасному вихованню, властиве глибоке поєднання загальнолюдських і національних цінностей, тому використання вітчизняної музики, на нашу думку, посилить повагу школярів до народних звичаїв, навчить відчувати демократичний дух народу й прагнення до правди, добра й справедливості.

Особливе місце в національній системі виховання засобами мистецтва належить Г. Ващенку, який в основу розвитку школярів ставив загальнолюдські цінності. Серед провідних ідей педагога – "розквіт духовної культури українського народу: науки, мистецтва, освіти"; "піднесення її на такий рівень, щоб Україна стала передовою країною у світі" [3, с. 191]. Виховний ідеал українця, на думку Г. Ващенка, полягає в збереженні пісенних традицій українського народу, літератури, історичного минулого. Педагог акцентував на тому, що пісня "здатна передавати специфіку свідомості, художнього мислення, поглядів на виховання своїх творців і носіїв" [2,

с. 217], і вважав народну пісню "одним із наймогутніших чинників у вихованні національної свідомості нашого народу" [2, с. 222].

Українська мова й народнописенна творчість, перебуваючи у взаємозв'язку, здавна були важливими чинниками відображення життя народу, засобами формування національного світогляду, ціннісних орієнтацій, морально-етичних переконань молодого покоління. Так, І. Крип'якевич обстоював думку, що народна пісня є одним із найкращих виявів духовності українського народу, засобом національного відродження й займає визначне місце у світовій культурі; наголошував, що "українська народна творчість є тою вихідною точкою, з якої починається історія культури українського народу..." [5, с. 625].

Доходимо висновку, що в результаті впливу творів музики на уроках української мови відбувається активне збагачення ціннісно-світоглядної сфери психіки, формування емоційної культури учнів, моральних та естетичних почуттів. Завдяки впливу музичного мистецтва успішніше засвоюватиметься ієрархічна система загальнолюдських понять-цінностей (при цьому національні інтереси повинні ставитися вище за громадські, громадські – вище сімейних, сімейні – вище за цінності особистого життя), які асоціюються з певними мислєобразами й мислєпочуттями, звучать, емоційно забарвлюються у вимірі духовного світу учня.

У визначенні орієнтирів для національного виховання О. Вишневський радить акцентувати не на вищості кожної групи цінностей, а їх гармонійному взаємозв'язку [4].

Так, у 5–7 класах можна зосередити увагу на формуванні таких національних цінностей, на які спрямовує соціокультурна змістова лінія чинних програм (табл. 1) [10]:

Таблиця 1

Національні цінності (за О. Вишневським)

Клас	Національні цінності
5	Повага до української культури, мови, національних традицій; шанобливе ставлення до національної символіки; патріотизм, готовність до захисту Батьківщини; історична пам'ять; сприяння розвитку духовного життя українського народу.
6	Українська ідея, єдність поколінь на основі віри в національну ідею; почуття національної гідності; повага до мови, української культури, національних традицій; шанобливе ставлення до національної символіки; сприяння розвитку духовного життя українського народу.
7	Повага до української культури, мови, національних традицій; сприяння розвитку духовного життя українського народу; єдність поколінь на основі віри в національну ідею; громадська національно-патріотична активність.

Важливе місце у формуванні національних цінностей відводиться вступним урокам української мови (5 клас – "Значення мови в житті людини й суспільства. Українська мова – державна мова України"; 6 клас – "Краса й багатство української мови"; 7 клас – "Літературна норма української мови"). На цих заняттях учні вивчають загальні відомості про мову; переконуються в тому, що вона має багаті виражальні засоби й займає належне місце серед інших сучасних мов; засвоюють поняття, які пов'язані з формуванням інтересу до вивчення предмета та загальнолюдських вартостей школярів.

На нашу думку, на вступних уроках можна збагачувати словниковий запас ціннісними поняттями, різними лексемами, фразеологізмами, крилатими висловами, що спрямовано на формування національних цінностей (табл. 2):

Таблиця 2

Засоби формування національних цінностей (5 клас)

Тема уроку, висловлювань	Ціннісні поняття	Лексеми	Фразеологічні засоби
Тема уроку: "Значення мови в житті людини й суспільства. Українська мова – державна мова України". Теми висловлювань: "Мова – найцінніший скарб, мудра берегиня народу", "Чому треба берегти рідну мову?"	Повага до української культури, мови, національних традицій; патріотизм; сприяння розвитку духовного життя українського народу; розвиток естетичних смаків і творчих здібностей.	Мова. Про характер звучання: благозвучна, голосна, гучна, дзвінка, красива, легка, мелодійна, музична, м'яка, плавна, повільна, приємна, солодкозвучна, тиха; про правильність: бездоганна, доступна, жива, зрозуміла, народна, натуральна, невимушена, природна, проста, точна, чиста, ясна.	Фразеологізми: езопівська мова (езопова), інша мова, коротка мова (розмова), спільна мова, тільки й мови, дар мови. Прислів'я та приказки: багато говорити, а мало слухати; говори, та не заговорюйся; говорити було не мало, та розуму не стало; говорити не горох молотити тощо. Крилаті вислови: <u>Мова – втілення думки.</u> <u>Що багатша думка, то багатша мова.</u> Любімо її, вивчаймо її, розвиваймо її... (М. Рильський)

Наприклад, вивчення теми в 5 класі "Значення мови в житті людини й суспільства. Українська мова – державна мова України" має велике пізнавальне й естетичне значення, сприяє усвідомленню понять "Україна", "український", "рідна мова", "державна мова" тощо. На цьому уроці можна формувати в учнів уміння добирати влучні засоби для вираження ставлення до слова, мови, пісні; виховувати любов до рідної мови, почуття національної гідності, повагу до народних традицій, використовуючи засоби музики (табл. 3):

Таблиця 3

Ціннісні поняття і музика (5 клас)

Мовна тема	Ціннісні поняття	Музика
Значення мови в житті людини й суспільства. Українська мова – державна мова України.	Повага до української культури, мови, національних традицій; патріотизм; сприяння розвитку духовного життя українського народу; розвиток естетичних смаків і творчих здібностей.	"Слово" (сл. Лесі Українки, муз. Я. Степового), "Звучи, рідна мово" (сл. А. Демиденка, муз. О. Семенова), "Рідна мова" (сл. Г. Вієру, муз. П. Дворського).

Для того, щоб розкрити значення мови в житті людини й суспільства, пропонуємо учням по черзі *прочитати висловлювання* впр. 1 (Заболотний О. В., Заболотний В. В. Українська мова. 5 кл.: підручн. для закл. заг. серед. освіти. 2-ге вид., доопрац. Київ: Генеза, 2018. С. 4) і *пояснити їх зміст*. Далі даємо завдання *прочитати текст підручника й відповісти на запитання*, яку роль виконує мова в житті людини.

Щоб довести думку, що "рідна мова – найцінніший скарб", підкреслити її неповторність, пропонуємо школярам прослухати аудіозапис пісні "Рідна мова" (сл. Г. Вієру, муз. П. Дворського). Після цього можна провести *фронтальну бесіду* з учнями:

– Що означає речення "Одною мовою навек всі люди плачуть"? (*Рідна мова слугує засобом вираження людських почуттів.*)

– Як ви зрозуміли з пісні, які почуття можна висловити за допомогою мови? (*Любові чи гніву, радості чи суму тощо.*)

– Що означають рядки "З землею наодинці зостаєшся, знов мовою одною, рідною, мовчиш"? (*Рідна мови слугує засобом вираження думок.*)

– Чи можете ви сказати, як виконавець пісні ставиться до рідної мови? (*Із любов'ю, теплотою.*)

– Чому ви так вважаєте? (*Спів артиста м'який, ніжний, теплий.*)

– Які почуття викликає у вас пісня? (*Поваги й любові до рідної мови, народу, рідної землі тощо.*)

– Як ви зрозуміли з пісні, яке значення має мова в житті людини?

– Якою ви можете назвати мову, прослухавши пісню? (*Рідною, лагідною ("коли дитя ім'я твоє назве"), м'якою, мелодійною.*)

– Яка за характером мелодія пісні? (*Милозвучна, протяжна, плавна.*)

У процесі добору мовних засобів (наприклад, прикметників, що характеризують поняття "мова", "пісня") можна запропонувати учням *доповнити таблицю й відтворити її в зошитах* (табл. 4):

Таблиця 4

Система мовних засобів до вступного уроку (5 клас)

Поняття	Мовні засоби	Речення (крилаті вислови)
Мова	Благозвучна, голосна, дзвінка, красива, легка, мелодійна, музична, м'яка, чиста, барвиста, велична, виразна, образна.	<u>Квітуча мова, поривання духа!</u> (Л. Костенко) Яка <u>прекрасна</u> мова! Читав – наче погожу воду в степу пив. (М. Коцюбинський)
Пісня	Багатоголоса, дзвінка, безмежна, енергійна, мелодійна, звучна, протяжна, пронизлива.	<u>Дзвінкадіво</u> ча пісня, як хорал. (Є. Маланюк) І на сопілці сільській награвеш <u>мелодійної</u> пісні. (М. Зеров)

Також із метою формування національних цінностей можна запропонувати учням такі *конструктивно-творчі* завдання:

- скласти речення зі словами, які характеризують рідну мову;
- пояснити значення крилатих висловів та фразеологізмів про мову;
- скласти твір-мініатюру за опорними словами про значення рідної мови в житті людини;

– усно описати враження від прослуханої пісні, використовуючи ключові слова тощо.

Доходимо висновку, що формування національних цінностей має підпорядковуватися потребам розвитку національно-мовної особистості, яка вільно володіє українською мовою, здатна творчо самовиражатися, усвідомлює себе представником нації, має почуття національної гідності й поважає свою землю, народ, Батьківщину.

Висновки з дослідження та перспективи подальших розвідок. Отже, основними шляхами формування національних цінностей в учнів 5–7 класів на уроках української мови вважаємо:

- засвоєння школярами ієрархічної системи національних та загально-людських понять-цінностей шляхом цілеспрямованого добору мовних засобів;

– реалізацію міжпредметних зв'язків із музикою шляхом використання слова української народної пісні, яке орієнтує на еталон краси висловлювання; із літературою (застосування уривків із творів художньої літератури з метою роботи над лексемами, крилатими висловами тощо);

– використання лексичного матеріалу, фразеологізмів, крилатих висловів для побудови учнівських висловлювань, що дає можливість школярам відчувати національну специфіку мови;

– ознайомлення школярів із традиціями й культурою українського народу, історією держави, державними та національними символами; виховання в учнів любові та поваги до української мови на основі використання дидактичного матеріалу соціокультурного спрямування тощо.

Ці та інші чинники, на нашу думку, сприяють збереженню української мови, традицій, історії рідного народу, забезпечують духовну єдність поколінь, відновлюють почуття національної гідності, формують національну свідомість учнів.

Перспективи подальших наукових розвідок убачаємо в дослідженні проблеми формування національних цінностей в учнів старших класів на уроках української мови.

Література

1. Бех І. Д. Виховання особистості: навч.-метод. видання: у 2 кн. Київ: Либідь, 2003. Кн. 1. Особистісно орієнтований підхід: теоретико-технологічні засади. 280 с.
2. Ващенко Г. Виховання волі і характеру: підруч. для педагогів. Київ: Вид. т-во "Школяр", 1999. 385 с.
3. Ващенко Г. Виховний ідеал ("Записки виховника"): підручник для виховників, учителів і українських родин. 2-ге видання. Брюссель; Торонто; Нью-Йорк; Лондон; Мюнхен: Вид-во Центральної Управи Спілки Української Молоді, 1976. 209 с.
4. Вишневський О. Сучасне українське виховання: педагогічні нариси. Львів: Львівський обласний науково-методичний інститут освіти і Львівське обласне товариство імені Г. Ващенка, 1996. 238 с.
5. Історія української культури / за заг. ред. І. Крип'якевича. 4-те вид., стереотип. Київ: Либідь, 2002. 656 с.
6. Концептуальні засади реформування середньої школи / упоряд. Л. Гриневич, О. Елькін, С. Калашнікова, І. Коберник та ін.; за заг. ред. М. Грищенка. URL: <https://www.kmu.gov.ua/storage/app/media/reforms/ukrainska-shkola-compressed.pdf> (дата звернення: 15.11.2018).
7. Оксенюк О. Формування національних цінностей в учнів на уроках історії як один із змістових аспектів сучасної інноваційної діяльності педагога. URL: <http://www.stationline.org.ua/pedagog/106/19416> (дата звернення: 19.11.2018).
8. Про затвердження Концепції національно-патріотичного виховання дітей і молоді, Заходів щодо реалізації Концепції національно-патріотичного виховання дітей і молоді та методичних рекомендацій щодо національно-патріотичного виховання у загальноосвітніх навчальних закладах. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/rada/show/v0641729-15> (дата звернення: 19.11.2018).
9. Симоненко Т. В. Формування національно-мовної особистості на уроках української мови в 5–7 класах: автореф. дис. ... канд. пед. наук: 13.00.02. Київ, 2000. 16 с.
10. Українська мова. 5–9 класи: програма для загальноосвітніх навчальних закладів (затверджена Наказом Міністерства освіти і науки України від 07.06.2017 № 804). URL: <https://mon.gov.ua/ua/osvita/zagalna-serednya-osvita/navchalni-programi-navchalni-programi-5-9-klas> (дата звернення: 15.11.2018).
11. Фідря О. Афоризми та висловлювання у викладанні історії. *Історія в школах України*. 1998. № 1. С. 32–35.
12. Шимановський М. М. Формування у старшокласників громадянської позиції засобами суспільствознавчих дисциплін: автореф. дис. ... канд. пед. наук: 13.00.07. Київ, 2003. 20 с.

References

1. Bekh I. D. Vychovannia osobystosti: u 2 kn. Kyiv: Lybid, 2003. Kn. 1: Osobystisno oriientovanyi pidkhid: teoretyko-tekhnologichni zasady: navch.-metod. vydannia. 280 s.

2. Vashchenko H. Vykhovannia voli i kharakteru: pidruch. dlia pedahohiv. Kyiv: Shkoliar, 1999. 385 s.
3. Vashchenko H. Vykhovnyi ideal ("Zapysky vykhovnyka"): pidruchnyk dlia vykhovnykiv, uchyteliv i ukrainskykh rodyn. 2-e vydannia. Brussel; Toronto; Niu-York; London; Miunkhen: Vyd-vo Tsentralnoi Upravy Spilky Ukrainskoi Molodi, 1976. 209 c.
4. Vyshnevskiy O. Suchasne ukrainske vykhovannia: Pedahohichni narisy. Lviv: Lvivskiy oblasnyi naukovo-metodychnyi instytut osvity i Lvivske oblasne tovarystvo imeni H. Vashchenka, 1996. 238 s.
5. Istoriiia ukrainskoi kultury / za zah. red. I. Krypiakevycha. 4-e vyd., stereotyp. Kyiv: Lybid, 2002. 656 s.
6. Kontseptualni zasady reformuvannia serednoi shkoly / uporiad. L. Hrynevych, O. Elkin, S. Kalashnikova, I. Kobernyk ta in. / za zah. red. M. Hryshchenka. URL: <https://www.kmu.gov.ua/storage/app/media/reforms/ukrainska-shkola-compressed.pdf> (data zvernennia: 15.11.2018).
7. Okseniuk O. Formuvannia natsionalnykh tsinnosti v uchniv na urokakh istorii yak odyin iz zmistovykh aspektiv suchasnoi innovatsiinoi diialnosti pedahoha. URL: <http://www.stationline.org.ua/pedagog/106/19416> (data zvernennia: 19.11.2018).
8. Pro zatverdzhennia Kontseptsii natsionalno-patriotychnoho vykhovannia ditei i molodi, Zakhodiv shchodo realizatsii Kontseptsii natsionalno-patriotychnoho vykhovannia ditei i molodi ta metodychnykh rekomendatsii shchodo natsionalno-patriotychnoho vykhovannia u zahalnoosvitnikh navchalnykh zakladakh. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/rada/show/v0641729-15> (data zvernennia: 19.11.2018).
9. Symonenko T. V. Formuvannia natsionalno-movnoi osobystosti na urokakh ukrainskoi movy v 5–7 klasakh: avtoref. dys. ... kand. ped. nauk: 13.00.02. Kyiv, 2000. 16 s.
10. Ukrainska mova 5–9 klasy. Prohrama dlia zahalnoosvitnikh navchalnykh zakladiv (zatverdzhena Nakazom Ministerstva osvity i nauky Ukrainy vid 07.06.2017 № 804) URL: <https://mon.gov.ua/ua/osvita/zagalna-serednya-osvita/navchalni-programi/navchalni-programi-5-9-klas> (data zvernennia: 15.11.2018).
11. Fidria O. Aforyzmy ta vyslovliuvannia u vykladanni istorii. Istoriiia v shkolakh Ukrainy. 1998. № 1. S. 32–35.
12. Shymanovskiy M. M. Formuvannia u starshoklasnykiv hromadianskoi pozytsii zasobamy suspilstvoznachnykh dystsyplin: avtoref. dys. ... kand. ped. nauk: 13.00.07. K., 2003. 20 s.

Голуб Н. Н.

кандидат педагогических наук, доцент кафедры методики преподавания украинского языка и литературы Нежинского государственного университета имени Николая Гоголя

Пути формирования национальных ценностей в учащихся 5–7 классов на уроках украинского языка

В статье рассмотрена проблема формирования национальных ценностей у учащихся 5–7 классов на уроках украинского языка. Четко обозначены понятия "ценности", "национальные ценности" в трудах педагогов и психологов.

Предложена методика формирования национальных ценностей на уроках украинского языка путем использования средств музыки, обогащения словарного запаса учащихся ценностными понятиями, образными языковыми средствами, фразеологизмами, крылатыми выражениями.

Ключевые слова: ключевые компетентности, общекультурная грамотность, ценности, национальные ценности, средства музыки, инновационные методы обучения.

Holub N. N.

Candidate of Pedagogic Sciences (PhD), Associate Professor, Department of Teaching Methodology of Ukrainian Language and Literature, Nizhyn Mykola Gogol State University

Ways of Forming National Values in Students of 5th-7th Grades At the Lessons of Ukrainian Literature

At the present stage of reformation of secondary education the issue arises as how to bring up patriots who would have proactive life position and act according to moral and ethical

principles. It is necessary to provide formation of key competences in pupils of modern schools, which ensures their self-realization and success throughout life.

Cultural literacy takes a significant place among key competences; it enables students to form artistic tastes, understand artworks, express ideas, feelings and experiences through art, evaluate national and world cultures. To form this competence educational process should be focused on moral and ethical values common to humankind, nurturing respect for the native language, culture and patriotism. These are the reason for the matter of forming national values to be valid.

This article raises the question of forming national values in students of the grades 5-7 at the lessons of Ukrainian Language. It clarifies the concepts of "values", "national values" in the works of teachers and psychologists. The principal ways of forming national values in pupils of secondary school are accentuated. Among them, there are innovative methods of study, enrichment of the value and ideological sphere of the psyche, development of emotional intelligence of pupils, moral and aesthetic feelings with the help of means of music.

The suggested methods of forming national values in students of the grades 5-7 at the lessons of Ukrainian Language with the help of music, enlarging the students' vocabulary with the concept of values, tropes, idiomatic phrases and aphorisms.

Key words: key competences, cultural literacy, values, national values, music, innovative methods of study